

แนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ของกลุ่มเกษตรกรสมาชิกโครงการหลวงแกน้อย

Guidelines for Community-Based Innovation and Career Development of Kae Noi Royal Project Member Farmers' Group

ขจรอรุณพงษ์ พงศ์วิริทธิ์ธร¹ กมลทิพย์ คำใจ^{2*} วิไลพร ไชโย³
วิภาวี ศรีคะ⁴ วลัยลักษณ์ พันธุ์⁵ และ สกมลวัฒน์ เสวตรัตนกุล⁶
Kajornatthapol Pongwiritthon¹, Kamolthip Kamchai^{2*}, Wilaiporn Chaio³
Wipawee Srika⁴ Walailak Panturee⁵ and Sakollawat Sawetrattanakul⁶

วันที่รับบทความ : 09/12/2565
วันแก้ไขบทความ : 13/01/2566
วันที่ตอบรับบทความ : 01/02/2566

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การเข้าร่วมโครงการหลวงแกน้อยส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงอาชีพ การประเมินตนเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ ด้านการประเมินระดับความรู้และทักษะด้านการประเมินระดับผลกระทบทางอ้อมเพื่อหาแนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกรสมาชิกโครงการหลวงแกน้อย การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น โดยเริ่มต้นด้วยเทคนิคการกำหนดระบบโควตา จำนวน 60 คน ใช้เทคนิคสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มโดยใช้ความสะดวกและวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยต้องสมัครใจในการให้ข้อมูลและเข้าร่วมโครงการ การรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างผ่านกิจกรรมต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การประเมินตนเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการอยู่เรียนรู้กับชุมชนและด้านการประเมินระดับผลกระทบทางอ้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ โดยแนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพโครงการพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนที่ได้การยอมรับชุดความรู้(กระบวนการทัศน์) ครอบคลุมเน้น 1) ภัยจก K4 ได้แก่ 1.1) บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น 1.2) วัฒนธรรมพื้นถิ่นและช่องว่างระหว่างวัฒนธรรม 1.3) สังคมและผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 1.4) หลักสูตรทักษะอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการ 2) ไอสาม (13) ประกอบด้วย 2.1) แหล่งเงินทุนหรืองบประมาณ 2.2) แหล่งความรู้ 2.3) การจัดการความรู้ และ 3) ความไว้วางใจ ได้แก่ คืบความรู้ที่ได้สู่ชุมชนและการสะท้อนกลับข้อมูลและติดตามผล “ข้อมูลยืมใช้ คืบข้อมูลสู่ชุมชน”

คำสำคัญ: ทักษะอาชีพ นวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โครงการหลวงแกน้อย

¹ อาจารย์ สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น, โรงเรียนการจัดการเพื่อนักบริหาร.

Lecturer Faculty of Business Administration, Northern College, Thailand and ADVEX Management School.

^{2,3,4} อาจารย์ สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Lecturer, Accounting Program, Faculty of Management Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

⁵ คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

⁵ Faculty of Business Administration, Northern College

⁶ วิทยาลัยพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีชุมชนแห่งเอเชีย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

⁶ Asian Development College for Community Economy and Technology, Chiang Mai Rajabhat University

* Corresponding author: E-mail address: tok2029@gmail.com

Abstract

The purpose of this study was to study and analyze how participation in Guidelines for Community-Based Innovation and Career Development of Kae Noi Royal Project Member Farmers' Group affects career change, and self-assessment participants learn to develop career skills in terms of knowledge and skill level assessment. As well as in terms of assessing the level of indirect impact to find the guidelines for the career development scholarship program and the community-based innovation of the Northern Economic Corridor farmers' group: Kae Noi Royal Project. Determination of sample size using a non-probability sampling method by starting with the technique of quota sampling of 60 people. The convenience sampling method and purposive sampling method were also used in this study. The participants must voluntarily provide information and participate in the project. Data collection using questionnaires and semi-structured interviews through various activities. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis. The results showed that the self-assessment participants learned to develop career skills in the project and had opinions at a high level in all aspects, including the aspect of living and learning with the community and the aspect of the level of indirect impact assessment of project participants. The guidelines for community-based innovation and career development scholarships that the community has accepted knowledge sets (paradigms) should focus on the aspects as follows: 1) K4 keys, which include 1.1) key persons or groups with expertise in the subject, 1.2) Indigenous cultures and cross-cultural gaps, 1.3) social and community products, and 1.4) career and entrepreneur skill courses. 2) I3, which include 2.1) in cash or the sources of funding or budget, 2.2) in kind or the sources of knowledge, and 2.3) in knowledge management. And 3) trust, which is the return of knowledge gained to the community, and information reflection and follow-up "borrowed information and return information to the community".

Keywords: Career Skills, Community-Based Innovation, Kae Noi Royal Project

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทยเริ่มต้นมาตั้งแต่เดือนมกราคม 2563 ซึ่งพบผู้ติดเชื้อรายแรกในประเทศเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 หลังจากนั้นได้พบผู้ป่วยติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ต่อมากระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) เป็นโรคติดต่ออันตราย มีผล 1 มีนาคม 2563 (Department of Disease Control, 2021) ประเทศไทยเผชิญหน้ากับโคโรนาไวรัสโควิด - 19 นี้มาเกินกว่า 1 ปีแล้ว ธุรกิจได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม จนต้องลดพนักงาน เลิกจ้างหรือปิดตัวเองลง ประชาชนถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ออกนอกบ้าน ไม่กล้าอยู่ในที่คนพลุกพล่าน และคอยติดตามข่าวสารเพื่ออัปเดตการแพร่ระบาดของไวรัสตัวนี้ (Leerapan et al., 2020) ในการแก้ไขปัญหาที่มีการผ่อนคลายเรื่องโรคระบาดที่เกิดขึ้นนั้น รัฐบาลได้นำเสนอโดยคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้ประกาศพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจ

พิเศษทั้ง 4 ภาค และให้นำเรื่องการกำหนดพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ให้ขับเคลื่อนการดำเนินงานตามองค์ประกอบของการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษใน 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) การให้สิทธิประโยชน์และการอำนวยความสะดวกการลงทุน (2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (3) การพัฒนาห่วงโซ่การผลิตและบริการ (4) การพัฒนาแรงงานและสนับสนุนผู้ประกอบการ และ (5) การวิจัยและพัฒนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคเหนือ โดยกำหนดให้พื้นที่ 1 ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง เป็นระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคเหนือ หรือ Northern Economic Corridor: NEC – Creative LANNA เพื่อยกระดับให้เป็นพื้นที่ลงทุนด้านการพัฒนาให้เป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์หลักของประเทศอย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป (Office of the National Economic and Social Development Council, 2020)

โครงการหลวงแก๋น้อย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ก็เป็นพื้นที่ที่อยู่ในระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคเหนือ โดยบริบทพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดของโทงเทงฝรั่ง (เคพกูสเบอร์รี่) ในประเทศไทยและผลผลิตทางเกษตรอื่น ๆ อีกหลายชนิด ซึ่งการดำเนินงานของสหกรณ์และโครงการหลวงแก๋น้อย เป็นการส่งเสริมสนับสนุนแหล่งทรัพยากรที่ใช้ในการเกษตรและสร้างเสริมรายได้ให้กับกลุ่มสมาชิก โดยในทางปฏิบัติเป็นสถาบันการเงินชุมชนหนึ่งในพื้นที่ที่ดูแลสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการทำงานแบบรวมกลุ่มของเกษตรกร ผู้ซึ่งไม่สามารถมีแหล่งเงินทุนกู้ยืมที่มีต้นทุนอย่างสมเหตุสมผลหรือผู้ซึ่งไม่สามารถจัดซื้อหรือขายสินค้าได้ในราคาตลาดอย่างเหมาะสมตามโครงสร้างตลาดที่เป็นอยู่ โดยการดำเนินงานของสหกรณ์มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น ได้มีการให้กลุ่มสมาชิกในพื้นที่ได้มีการจัดการทำการเกษตรตามแนวทางพระราชดำริ ยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีการกินที่อยู่ดีมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และไม่ทำลายป่าไม้และห่างไกลจากการค้าสิ่งเสพติดในชายขอบไทย พม่า จึงทำให้กลุ่มชุมชนมีความเข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตลอดการดำเนินการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนตลอดจนระดับชาติ ภายใต้โครงการหลวงและสหกรณ์ (Kae Noi Royal Project Cooperative, 2020) แต่ในสถานการณ์ในปี 2564 สมาชิกและเกษตรกรได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมด้านสังคมและคุณภาพชีวิตจากระบบเศรษฐกิจที่หดตัวลง เนื่องจากการปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ เพื่อลดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้นำไปสู่ปัญหาการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ต้องชะลอตัวรวมทั้งปริมาณความต้องการของผู้บริโภคลดน้อยถอยลง ส่งผลให้สินค้าเกษตรส่วนเกินในระบบอาหารก่อให้เกิดปัญหาด้านรายได้ของครัวเรือนลดลงและหากสถานการณ์ยืดขยายตัวจะทำให้ครัวเรือนขาดสภาพคล่องโดยเฉพาะครัวเรือนขนาดเล็กที่มีระดับเงินออมและหรือมีรายได้รายวันลดลงอย่างมาก อันเนื่องจากการถดถอยของเศรษฐกิจและธุรกิจภาคเอกชนที่เลิกจ้างพนักงานและลดความต้องการพนักงานและแรงงาน (Committee on Agriculture and Cooperatives, 2021) ของพื้นที่ชุมชนเกษตรกรโครงการหลวงแก๋น้อย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จนนำไปสู่การยื่นขอเสนอทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ โดยในปี 2564 ศูนย์การถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรมเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น (กิจการเพื่อสังคม) ได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ปี 2564 โดยได้ดำเนินงานเกี่ยวกับส่งเสริมสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาหรือพัฒนาเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามความถนัดและมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตได้ และพัฒนาทักษะอาชีพด้วยระบบรายได้และระบบวางแผนต้นทุนการผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินเพื่อการบริหารเงินทุนหมุนเวียนและสร้างเงินออม จากการวิเคราะห์การศึกษาปัญหาภาวะวิกฤติและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์โครงการฯ เมื่อสิ้นสุด

โครงการ พบว่า พื้นที่โครงการหลวงแก่งน้อยมีสถานการณ์ปัญหาชุมชน ได้แก่ 1) ไม่มีระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการเงินของสหกรณ์และสมาชิกเกษตรกรที่เป็นระบบที่ครอบคลุม 2) กลุ่มเกษตรกรมีปัญหาสภาพคล่องทางการเงิน รายรับ รายจ่าย หนี้สิน และเงินออม 3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมสภาพพื้นที่ ส่งผลต่อคุณภาพสินค้าเกษตร และ 4) ไม่มีรายได้เสริมทางภาคการเกษตรอื่น ๆ ด้านศักยภาพชุมชน มีทุนความรู้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการเกษตร สภาพพื้นที่เหมาะที่ทำการเกษตร แหล่งน้ำ สภาพอากาศที่เหมาะสมกับพืชผลทางการเกษตร ซึ่งมีทุนวัฒนธรรม มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ (เผ่ามูเซอแดง ไทใหญ่ คนไทยเชื้อสายจีนยูนนาน) และความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชน โดยศักยภาพกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ วิถีชีวิตในภาคการเกษตรที่ยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหา ระบบหนี้สิน ระบบการผลิต การส่งเสริมรายได้นอกภาคการเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งสามารถทำงานร่วมกันในพื้นที่ได้ การมีส่วนร่วมกับภาคีอื่นที่เอื้อต่อการพัฒนาและปัญหาการเงิน ปัญหาหนี้สินในพื้นที่และสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาท้องถิ่นและภาษาชาติพันธุ์

ดังนั้นการทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลการประเมินโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานปี 2564 กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และได้ทราบผลในแต่ละด้าน จึงเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกร รวมถึงยังสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการกำหนดนโยบายขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาให้แก่เกษตรกรในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งในผลการประเมินโครงการฯ ในครั้งนี้ โดยคาดว่าประโยชน์ที่จะได้รับสามารถนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการกำหนดเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาทักษะอาชีพโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกรที่จะสามารถที่สร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่าย การจัดการหนี้สินครัวเรือน การสร้างผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตเกษตร(เศษซาก) เช่น ผักกาดคอส, เคพกูสเบอร์รี่(โทงเทงฝรั่ง), ขึ้นฉ่ายฝรั่ง, ผักกาดขาว เป็นต้น ซึ่งทักษะอาชีพเพื่อเป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหารและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพเกษตรกร สมาชิกสหกรณ์โครงการหลวงแก่งน้อย ในการพัฒนาการยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่เกษตรกรในพื้นที่และเผยแพร่แนวทางให้แก่ชุมชนอื่น ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การเข้าร่วมโครงการหลวงแก่งน้อยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพการประเมินตัวเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ ด้านการประเมินระดับความรู้และทักษะด้านการประเมินระดับผลกระทบทางอ้อม
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกรสมาชิกโครงการหลวงแก่งน้อย

ทบทวนวรรณกรรม

1. การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย การพัฒนาอาจจัดแบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อทำให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น 2) การพัฒนา

ทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้น และ 3) การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น (Pongwiritthon, 2018)

2. การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง วิธีการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง เป้าหมายสูงสุดของแนวคิดนี้อยู่ที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรโลกโดยยังสามารถรักษาระดับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ไม่ให้เกินศักยภาพการผลิตของธรรมชาติ และมุ่งเน้นความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หรือ Profit-People-Planet ในมุมมองของ Triple bottom line ที่มีความเชื่อมโยงกันแนวคิดที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) แนวคิดทางเศรษฐกิจ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ มีความสมดุล และเป็นประโยชน์ต่อประชากรส่วนใหญ่เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีความสามารถในการแข่งขันและเจริญเติบโตมาจากกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ใช้เทคโนโลยีสะอาด ลดปริมาณของเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิต ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่สร้างมลพิษที่จะกลายเป็นต้นทุนทางการผลิตในเวลาต่อมา อันเป็นข้อจำกัด ของการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน 2) แนวคิดทางสังคม เป็นความมุ่งหวังที่จะแสวงหาและรักษาไว้ ซึ่งความมีเสถียรภาพของระบบทางสังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างคนแต่ละรุ่นการกำจัดความยากจน การรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนทุกระดับในสังคมโดยเฉพาะระดับรากหญ้าในกระบวนการตัดสินใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลเพื่อสร้างสังคมที่มีคุณภาพ และ 3) แนวคิดทางสิ่งแวดล้อม เน้นการรักษาหรืออนุรักษ์ระบบกายภาพและชีววิทยา รวมถึงการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศเพื่อให้เกิดเสถียรภาพในระบบนิเวศของโลก (Pongwiritthon & Kamjai, 2018)

3. การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการของการร่วมดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคน ได้แก่ 3.1) ร่วมคิด ร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการวิธีการดำเนินงานการติดตาม ตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์ 3.2) ร่วมตัดสินใจ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือแล้วจะต้องร่วมกันในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด 3.3) ร่วมปฏิบัติตามโครงการ เป็นการเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรงร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น และ 3.4) ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้มีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแลรักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ (United Nations Office of Thailand, 2021) ซึ่งการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา การพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการประเมินโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานปี 2564 กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และแนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกรให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติ ในการใช้หลักการประเมินและการพัฒนาที่เป็นหลักการที่เกิดจากโครงการดังกล่าวให้เกิดการเจริญเติบโตในระดับจุลภาคและมหภาคต่อไปในอนาคต

ระเบียบวิธีการศึกษา

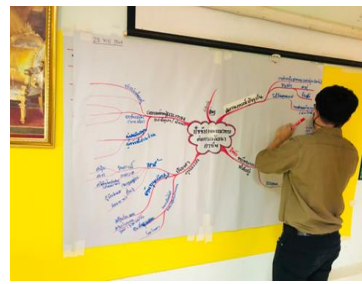
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะผู้ดำเนินงานโครงการฯ ได้สังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นเครื่องมือในดำเนินโครงการฯ โดยข้อคำถามที่ใช้วัดตัวแปรและเนื้อหาต่าง ๆ ในแบบสอบถามจะครอบคลุมแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ตรงประเด็นและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการวัดตัวแปร คณะผู้ดำเนินโครงการได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อกำหนดหัวข้อหรือประเด็นไว้กว้าง ๆ ล่วงหน้าผ่านผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ซึ่งได้ลักษณะคำถามตรวจสอบและปลายเปิด รวมถึงการสัมภาษณ์ที่ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมทำความเข้าใจและเตรียมความพร้อมกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาทักษะอาชีพ และกิจกรรมที่ 2 กิจกรรมกำหนดปฏิทินวงล้อการผลิต วงรอบ วงปี กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมสีที่ทักษะการเงินเพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงิน กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการเพิ่มมูลค่าเศษซากจากผลผลิตทางการเกษตร เป็นการจัดการกระบวนการเติมความรู้ทักษะการเพิ่มมูลค่าเศษซากจากการผลิต กิจกรรมที่ 6 กิจกรรมการสร้างและใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนรายรับ รายจ่าย กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมการสร้างและใช้ข้อมูล ส่งเสริมและเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ผลผลิต สินค้าแปรรูป และกิจกรรมที่ 8 กิจกรรมข้อมูลชุมชนยิ้มใช้ คีนอาชีพส่งเสริมคุณภาพชีวิตกลับสู่ชุมชน ดัง Figure 1 โดยการดำเนินโครงการดังกล่าวสามารถที่จะปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำตอบได้ โดยครอบคลุมประเด็นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

(1) Activities to understand and prepare the target groups for professional skill development

(2) Occupational skills development activities with income system and production cost planning system

(3) Four financial skills activities for financial stability

(4) Product processing workshop activities to increase income

(5) Workshop on adding value of agricultural waste products

(6) Activities for creating and using data for income planning, expense planning for debt management, savings, and career plans

(7) Data creation and use activities to promote and increase distribution channels for agricultural products

(8) Community activities on borrowing the information and return back in the form of new career to promote the quality of life of the community

Figure 1 Operational Activities for the Project

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชผัก ผลไม้ ที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงแกน้อย จำกัด มีอายุระหว่าง 30-65 ปี เป็นผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ทั้งจำนวน ความรู้ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 อาชีพหลักอยู่ในภาคการเกษตรทั้งหมด มีรายได้จากการประกอบอาชีพเฉลี่ยต่อคนไม่เกิน 6,500 บาท จำนวนทั้งสิ้น 147 ราย (Equitable Education Fund, 2021) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็นเริ่มต้นด้วยการกำหนดระบบโควตา จำนวน 60 ราย ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของผู้เข้าร่วมโครงการฯ โดยใช้เทคนิคสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงพื้นที่และแบบความสะดวก ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องให้ความสนใจในการให้ข้อมูล เพื่อที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการในการส่งเสริม สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาหรือพัฒนา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามความถนัดและมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตได้

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการโครงการฯ ครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 เครื่องมือ ได้แก่ 1) เชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม ซึ่งลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการแบบตัวเลือกแบ่งได้ 2 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพ การเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลให้เกิดรายได้ การเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลต่อรายจ่ายในครัวเรือน การเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลให้สามารถสร้างสินค้าหรือผลิตภัณฑ์/บริการ การเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลให้สามารถเข้าถึงช่องทาง/รูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง และการเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลให้สามารถเกิดการรวมกลุ่มในชุมชน/พื้นที่ ส่วนที่ 2 การประเมินตนเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ ได้แก่ ด้านการประเมินระดับความรู้และทักษะของผู้เข้าร่วมโครงการ และด้านการประเมินระดับผลกระทบทางอ้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะของความรู้ และทักษะและผลกระทบทางอ้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งวัดโดยใช้ไลเคิร์ต สเกล (Likert Scale) 5 ระดับ คือ ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับความรู้/ทักษะมากที่สุด ระดับคะแนน 5 จนไปถึง ระดับความรู้/ทักษะน้อยที่สุด ระดับคะแนน 1 และแปลความตามหลักการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class Interval) ดังนี้ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 แสดงว่า ระดับความรู้/ทักษะมากที่สุดจนไปถึงค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 แสดงว่า ระดับความรู้/ทักษะน้อยที่สุด โดยเกณฑ์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามีค่าไม่ต่ำกว่า 0.70 ขึ้นไป ซึ่งการทดสอบค่าความเที่ยงตรง (Validity) และการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ผลของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.943 ถือว่ายอมรับได้ สามารถเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้ (Pongwiritthon & Kamjai, 2018) และ 2) เชิงคุณภาพใช้กิจกรรมและการประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารและการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมอาชีพเกษตร ลักษณะคำถามปลายเปิดในการชี้แจงรายละเอียดโครงการฯ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ โดยข้อคำถามที่ใช้วัดตัวแปรและเนื้อหาต่าง ๆ ในแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์จะครอบคลุมแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ตรงประเด็นและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการวัดตัวแปรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดัง Figure 2

การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมายตามจำนวนที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น โดยการดำเนินผ่านกิจกรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการและการจัดเวทีชุมชนแบบมีส่วนร่วมและนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้กำหนดสถิติที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้แก่ การหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการจัดให้มีการสนทนากลุ่ม ๆ ละ 5-10 คน ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator)

ในการตั้งประเด็นการสนทนาและมีผู้ช่วยเป็นผู้บันทึกการสนทนาพร้อมทั้งตั้งประเด็นการสนทนาเสริม โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกตาม วัตถุประสงค์ประเด็นการศึกษาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ภาพรวม สรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษา

Figure 2 Data Collection/ Production Planning/ Career Skills Activities/ Product Processing Skills

ผลการศึกษา

การประเมินสมาชิกผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 60 ราย พบว่า ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย เข้าร่วมโครงการนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 76.70 และมีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 23.30 โครงการนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก คือ การทำเกษตรกร ซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 78.30 และมีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 21.70 ซึ่งมีอาชีพเสริม คือ การแปรรูปผลผลิตการเกษตรและค้าขาย โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 83.30 และมีการเปลี่ยนแปลงจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 16.70 โดยการเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลให้เกิดรายได้ (บาท/คน/ครัวเรือน) มีอาชีพหลักที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 41.70 และมีการเปลี่ยนแปลง (บาท/คน/ครัวเรือน) จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 ซึ่งจำนวนเงินไม่เกิน 2,000 บาท จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 มีจำนวนเงินไม่เกิน 6,000 บาท จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 49.00 กลุ่มเป้าหมายมีอาชีพเสริมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 41.70 มีการเปลี่ยนแปลง (บาท/คน/ครัวเรือน) จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 มีจำนวนเงินไม่เกิน 2,000 บาท จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 54.29 จำนวนเงินไม่เกิน 6,000 บาท จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 45.71 ซึ่งการเข้าร่วมโครงการนี้ ส่งผลต่อรายจ่ายในครัวเรือนค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 41.70 ซึ่งมีค่าใช้จ่ายลดลง จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 มีจำนวนเงินไม่เกิน 1,000 บาท จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 มีจำนวนเงินไม่เกิน 2,000 บาท จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 49.00 การเข้าร่วมโครงการนี้ ส่งผลให้สามารถสร้างสินค้าหรือผลิตภัณฑ์/บริการ ได้แก่ ดินหมักอินทรีย์ แปรรูปผักผลไม้ เช่น แยม อบแห้ง จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนการเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลให้สามารถเข้าถึงช่องทาง/รูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การขายสินค้าที่บ้านของตัวเอง จำนวน 35

คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 ตลาดชุมชน ร้านค้าชุมชน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 11.67 ออกบูท/งาน เทศกาล จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 ซุปเปอร์มาเกต/ห้างสรรพสินค้า จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00 และตลาดออนไลน์ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ไลน์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 และการเข้าร่วมโครงการนี้ส่งผลให้สามารถเกิดการรวมกลุ่มในชุมชน/พื้นที่ที่ไม่เกิดการรวมกลุ่มจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.30 ซึ่งเกิดการรวมกลุ่ม เช่น แม่บ้านไซยา 5, กลุ่มปุ๋ย กลุ่มแปรรูป, กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มเลี้ยงไก่, กลุ่มปุ๋ยและผักอินทรีย์ จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 96.70

การประเมินตัวเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ โดยในภาพรวมการประเมินตัวเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.93, S.D.= 0.45) ซึ่งในรายละเอียดในแต่ละด้านได้ดังนี้ 1) ด้านผลรวมเฉลี่ยการอยู่เรียนรู้กับชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.68, S.D.= 0.47) และ 2) ด้านผลรวมเฉลี่ยการประเมินระดับผลกระทบทางอ้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ (ค่าเฉลี่ย 4.17, S.D.= 0.49) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากในทุกข้อย่อยทั้งสองด้าน ดัง Table 1

Table 1 Self-Assessment of the Participants in the Career Development Program

Career Skills Development	Average	S.D.	Level of Opinion
1. Knowledge Level Assessment and Skills of the Project Participants Aspect			
Total Average of Mental Health Care Skills	3.69	0.54	High
Total Average of Career and Entrepreneurial Skills	4.03	0.53	High
Total Average of 21 st Century Skills	3.29	0.68	High
Total Average of Life skills in Household Economic Management and Debt Management	3.71	0.64	High
Total Average of each Aspect of Knowledge Level Assessment and Skills of Project Participants	3.68	0.47	High
2. Indirect Impact Assessment of Project Participants Aspect			
Total Average of Household Interaction Aspect	4.16	0.51	High
Total Average of Quality of Life and Mental Aspect	3.92	0.58	High
Total Average of Linking Careers with Family Bases Aspect	4.03	0.53	High
Total Average of Living together with the Community	3.83	0.62	High
Total Average of Living and Learning with the Community	3.91	0.58	High
The Total average of Participants' Indirect Impact Assessment	4.17	0.49	High
The Total Average of Self-Assessment of the Participants in the Project's Career Skills and Development Program	3.93	0.45	High

แนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกรสมาชิกโครงการหลวงแกน้อย โดยการสรุปจากการประชุมเชิงปฏิบัติการและการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งได้มีประเด็นที่อภิปรายผลได้ 2 ประเด็นดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์ที่ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาทักษะอาชีพโครงการพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกรพื้นที่ระเปียงเศรษฐกิจภาคเหนือ มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเดิมจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 23.30 โครงการนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

อาชีพหลัก (เกษตรกร) จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 21.70 ซึ่งมีอาชีพเสริม คือ สร้างสินค้าหรือผลิตภัณฑ์/บริการ ได้แก่ ดินหมักอินทรีย์ แปรรูปผักผลไม้ ผลผลิตการเกษตร เช่น แยม อบแห้ง จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 การเปลี่ยนแปลง (บาท/คน/ครัวเรือน) จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 มีจำนวนเงินไม่เกิน 2,000 บาท จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 54.29 ช่องทางการจัดจำหน่าย โดยกลุ่มเกษตรกรสามารถเข้าถึงช่องทาง/รูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การขายสินค้าที่บ้านของตนเอง จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 และตลาดออนไลน์/เว็บไซต์/เฟซบุ๊ก/ไลน์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 รวมกลุ่มในชุมชน/พื้นที่เกิดการรวมกลุ่มอาชีพเกษตรกร จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 96.70 โดยการยกระดับการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และสินค้าเกษตรและรูปแบบการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ผู้การขับเคลื่อนด้านกระบวนการผลิตและแปรรูป ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล โครงการหลวงดอยคำ สถาบันการศึกษาภาครัฐและเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ ในการขับเคลื่อนด้านการตลาดอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย การแปรรูปผลผลิตและจำหน่ายผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง และการพัฒนากลุ่มอาชีพ กลุ่มต่าง ๆ หรือเครือข่ายต่าง ๆ และสร้างความร่วมมือกัน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. การประเมินตนเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ โดยในภาพรวมการประเมินตนเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.93, S.D.= 0.45) ซึ่งในรายละเอียดในแต่ละด้านได้ดังนี้ 1) ด้านการอยู่เรียนรู้กับชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.68, S.D.= 0.47) และ 2) ด้านการประเมินระดับผลกระทบทางอ้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ (ค่าเฉลี่ย 4.17, S.D.= 0.49) โดยการพัฒนาชุมชนเกษตรกรในการสร้างอาชีพเสริมจากผลผลิตการเกษตรแปรรูป โดยประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากโครงการระบบสาธิตเพื่อการจัดการสถาบันการเงินชุมชน ดังนี้ 1) การสร้างฐานข้อมูลทางด้านการเกษตรบริบทพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานองค์กร เพื่อการวางแผนการผลิตและการจำหน่าย โดยการเตรียมแผนรองรับในการป้องกันความผันผวนของราคาที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับรายได้ ตลอดจนการวางแผนเรื่องของต้นทุนการผลิตที่มีแนวโน้มและทิศทางของราคาที่สูงขึ้นของผลผลิตทางการเกษตร 2) ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายสามารถประกอบอาชีพอย่างมั่นคงทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกภายใต้ฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดความยั่งยืน 3) ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน และอยู่ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมสร้างรายได้และการพัฒนาด้านการเกษตรและความมั่นคงด้านอาหารจากการแปรรูปผลผลิตเกษตรยังชีพ และ 3) การพัฒนาความรู้ และสร้างแรงจูงใจแรงงานคืนถิ่นในการประกอบอาชีพการเกษตรและส่งเสริมให้เกษตรกรขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตรตรงถึงผู้บริโภคสนับสนุนให้เกิดทักษะความรู้ นวัตกรรม เพื่อให้กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ สามารถสร้างรายได้จากทักษะความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำงานร่วมกันในเครือข่ายโครงการหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถานศึกษา ให้กับบุตรหลานเพื่อต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนของชุมชน และสังคมต่อไป

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับแนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน กลุ่มเกษตรกรสมาชิกโครงการหลวงแกน้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรในพื้นที่ได้สรุปจากการประชุมเชิงปฏิบัติการและการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีส่วนร่วมและการยอมรับชุดความรู้(กระบวนการทัศน์) ของระบบคิด วิธีคิดและแบบของการคิดที่ใช้เป็นการจัดระบบในสังคมที่จะนำไปสู่การพัฒนาบริบทชุมชนยั่งยืนดังนี้

1. กุญแจ K4 (K4) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น (Key Person and Perfectionist) วัฒนธรรมพื้นถิ่นและช่องว่างระหว่างวัฒนธรรม (Key Culture and Space) สังคมและผลิตภัณฑ์ชุมชน (Key Social and Product) หลักสูตรทักษะอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการ (Key Career Course and Entrepreneur) โดยทั้ง 4 ข้อของ K4 นั้น เริ่มต้นจากการเสาะหาบุคคลที่เชี่ยวชาญ หรือการยอมรับ เพื่อการพัฒนาบุคคล กลุ่มคน เชื่อมโยงให้เข้ากับความเชี่ยวชาญของกลุ่มชุมชนนั้นที่จะได้รับการยอมรับตัวตนของกลุ่ม ลำดับต่อมาเป็นการหาวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดรายได้กับชุมชน เศรษฐกิจชุมชนฐานราก เกษตรกรได้รับการรับรู้ และยอมรับ วัฒนธรรมและเห็นความสำคัญของช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมที่จะก่อเกิดรายได้และไม่เปลี่ยนแปลงตัวตน สืบทอดวัฒนธรรมต่อไป ส่วนที่สามเป็นการนำเอาสังคม ประเพณี กลุ่มชุมชน มาผสมผสานออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เรียบง่ายวัฒนธรรม สังคม ประเพณีหลากหลาย ไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่สามารถขายได้ในชุมชน สังคมและพื้นที่อื่น ๆ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและส่งเสริมรายได้นอกภาคเกษตร ลำดับสุดท้ายเป็นการให้ความรู้และทักษะอาชีพที่ชุมชนเกษตรกรขาด เพิ่มส่วนของทักษะที่ต้องการทำให้เกิดหลักสูตร ผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลผลิตการเกษตร การลดต้นทุนจากเศษซากเพื่อทำดินอินทรีย์ การทอผ้ากลุ่มชุมชน วิถีชีวิตการกิน (อาหารที่หลากหลายและขึ้นชื่อของกลุ่ม) เป็นต้น และการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการ โดยการส่งเสริมการจัดการด้านการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย มาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ การตลาดออนไลน์ การบรรจุหีบห่อ การทำบัญชีรับ-จ่าย เพื่อการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของกลุ่มและประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่ม

2. ไอสาม (I3) ได้แก่ แหล่งเงินทุนหรืองบประมาณ (In Cash) การได้มาซึ่งผลของการดำเนินงานต้องหาแหล่งเงินทุนเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรสามารถนำเงินลงทุนมาเพื่อบริหารจัดการก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือผลของวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ แหล่งความรู้ (In Kind) ไม่ว่าจะเป็นทางวิชาการ นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน หรือบุคคลที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งจะนำมาซึ่งการยอมรับและการให้อภัยความรู้ที่จะต่อยอดให้กับกลุ่มเกษตรกร นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการเกษตร การแปรรูป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการความรู้ (In Knowledge Management) ซึ่งเป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงออกมาเป็นหลักสูตร ทักษะอาชีพ/หลักสูตรที่ถ่ายทอดต่อยอดให้กับกลุ่มอื่น ๆ ที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติ สูตรหรืออาชีพในรูปแบบของวิดีโอ สื่อต่าง ๆ หรือหนังสือ

3. Trust คือ ความไว้วางใจ ซึ่งเป็นการให้ไม่หวังผลตอบแทนจากกลุ่มเกษตรกร “ข้อมูลยืมใช้ คืนข้อมูลสู่ชุมชน” โดยการให้คืนความรู้ที่ได้สู่ชุมชน สังคม โดยไม่เอาสิ่งอื่นกลับออกมา ไม่ว่าจะเป็นการเอาความรู้ที่เป็นของหวงแหนของชุมชนนำไปประยุกต์และต่อยอดของผู้มีส่วนได้เสียเอง (Return of Knowledge) การสะท้อนกลับข้อมูลและติดตามผล (Feed Back and Follow up) เป็นสิ่งที่สำคัญในการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ต้องมีการคืนข้อมูลและติดตามผล อาจจะต้องเป็นที่เลี้ยงติดตามและส่งเสริมความรู้ต่อเนื่องเพื่อทำให้กลุ่มต่อยอดและดำเนินได้ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (Sustainability) ดัง Figure 3

Figure 3 Guidelines for Career Skills under the Career Development Scholarship Program and Community-based Innovation of Farmers Group in Terms of Policy Goals for Sustainability

สรุปและการอภิปรายผล

1. กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์ที่ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาทักษะอาชีพโครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานกลุ่มเกษตรกรพื้นที่ระยองเศรษฐกิจภาคเหนือ มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเดิมจำนวน 14 คน โครงการนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก (เกษตรกร) จำนวน 13 คน ซึ่งมีอาชีพเสริม คือ สร้างสินค้าหรือผลิตภัณฑ์/บริการ จำนวน 60 คน การเปลี่ยนแปลง (บาท/คน/ครัวเรือน) จำนวน 35 คน มีจำนวนเงินไม่เกิน 2,000 บาท จำนวน 19 คน ช่องทางการจัดจำหน่ายโดยกลุ่มเกษตรกรสามารถเข้าถึงช่องทาง/รูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 35 คน และตลาดออนไลน์/เว็บไซต์/เฟซบุ๊ก/ไลน์ จำนวน 10 คน รวมกลุ่มในชุมชน/พื้นที่เกิดการรวมกลุ่มอาชีพเกษตรกร จำนวน 58 คน ซึ่งสอดคล้องกับ Noknoi (2022) ได้กล่าวว่า การพัฒนาเกษตรกรให้เกิดความยั่งยืนและการอยู่รอดในสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิดนั้น ต้องปฏิบัติตาม บันได 4 ขั้น โดยทางเลือกของเกษตรกรยุคใหม่ ได้แก่ (1) เรียนรู้ คือ การปลูกพืชทำเงินไว้เพื่ออุดช่องว่างรายได้แล้วค่อยขยับขยาย ให้ฐานะการเงินของครัวเรือนดีขึ้น (2) พัฒนาทักษะ คือ เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชที่มีศักยภาพหลากหลาย ทั้งแนวสูง กลาง เตี้ย เรี่ยดิน กินหัว (3) ขยับขยาย คือ ลงทุนในโครงการสร้างพื้นฐานเน้นพืช ปศุสัตว์ที่มีผลผลิตภาพสูงมูลค่าสูง และ (4) ยั่งยืน คือ สร้างความยั่งยืนต่อยอดธุรกิจและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างกลุ่มการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรครบวงจร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Aphichat et al. (2022) ที่ได้พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้าง ความมั่นคงทางรายได้ เริ่มจากการร่วมวางแผนการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจัยแวดล้อมร่วมกับอาชีพการเกษตร ยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้ได้ระดับมาตรฐาน ส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ การขับเคลื่อนด้านการตลาดอย่างต่อเนื่องส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตร

ปลอดภัยผลิต แปรรูปและจำหน่ายผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมสินค้าเกษตรปลอดภัยที่ครบวงจรจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของประชาชนในชุมชน รูปแบบการขับเคลื่อนระดับชุมชน รูปแบบการขับเคลื่อนระดับจังหวัดที่เป็นความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาของจังหวัดเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. การประเมินตัวเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ โดยในภาพรวมการประเมินตัวเองผู้เข้าร่วมเรียนรู้การพัฒนาทักษะอาชีพโครงการฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งในรายละเอียดในแต่ละด้านได้ดังนี้ 1) ด้านการอยู่เรียนรู้กับชุมชน และ 2) ด้านการประเมินระดับผลกระทบทางอ้อมของผู้เข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งสอดคล้องกับ Chaiyaphum and Krueanuan (2022) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่ จังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยพบว่า การให้ความสำคัญต่อกระบวนการผลิต การเข้ามาของระบบทุนนิยม เทคโนโลยี ส่งผลให้ชาวนาได้รับผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากเดิมทำนาเพื่อยังชีพมาสู่การทำนาเพื่อจำหน่าย มีการลงทุนทั้งแรงงาน เครื่องจักร เทคโนโลยี ต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ชาวนาที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ก็ไม่ได้รับผลกระทบ แต่มีจำนวนชาวนาในประเทศไทยที่ไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจแบบการตลาดได้ต้องสูญเสียที่ดิน หนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ทำให้ต้องดิ้นรนทุกวิถีทางในการปรับตัวให้อยู่รอดได้ เช่น การเข้าสู่โครงการของรัฐ การดำเนินกิจกรรมนอกภาคการเกษตรที่หลากหลายเพราะการทำนาไม่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ หรือทำนาควบคู่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้ตนเองและครอบครัวอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา ดังนี้

1. การสร้างฐานข้อมูลทางด้านการเกษตรบริบทพื้นที่การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ทักษะอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรสมัยใหม่ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การจัดการหนี้สินครัวเรือน การคิดต้นทุนการเกษตรและการบริหารความเสี่ยงด้านการเงินครัวเรือน รวมถึงทักษะการตลาดใหม่สมัย เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคมและสร้างความมั่นคงทางรายได้ได้อย่างจริงจังของเกษตรกร

2. การติดตามให้ชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายให้มีการร่วมจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน การสร้างเสริมรายได้จากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร พร้อมกับยกระดับเศรษฐกิจชุมชน สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ภาคการเกษตร นอกภาคการเกษตรและการพัฒนาบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ และสามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ของประชาชนในพื้นที่ที่มีการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นแผนงานของหน่วยงานชุมชน หน่วยงานอำเภอ หน่วยงานจังหวัด เพื่อก่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนของชุมชน

3. การประเมินความยั่งยืนของโครงการฯ เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) มีมูลค่าผลลัพธ์สุทธิ อัตราส่วนผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนที่มากกว่า 1 บาทนั้น หมายความว่า การลงทุนทุก 1 บาทของโครงการฯ สามารถสร้างประโยชน์

ทางสังคมตามอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนสรุปได้ว่า โครงการฯ สร้างคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนในงบประมาณที่ดำเนินการ ซึ่งจะสะท้อนภาพประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชน สังคม รวมถึงผลการดำเนินงานของโครงการฯ ที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมและมีความคุ้มค่าในการลงทุนดำเนินของโครงการที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดผลประโยชน์หรือมูลค่าทางการเงินของสังคมที่จะเพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปเชิงพื้นที่

1. ผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลาการดำเนินงาน การต่อยอดในพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมายอาชีพในชุมชน ในด้านการสร้างอาชีพใหม่ให้กับชุมชนชุม สามารถดำเนินการได้ในการสร้างกลุ่มปฎิหมัก ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักอินทรีย์จำนวน ไม่น้อยกว่า 15 คน ที่มีความประสงค์จะสร้างเป็นกลุ่มและต่อยอดไปสู่การสร้างคุณค่าในการปรับสภาพดินปลูก และลดต้นทุนในการผลิต ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สมาชิกเกษตรกรต้องการดำเนินการและให้ความสนใจมากที่สุด

2. การขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียง จากบริบทพื้นที่ของความเป็นสังคมชุมชน และวัฒนธรรมใกล้เคียงกันของคนในพื้นที่ เช่น ชุมชนเวียงแหง ชุมชนกัลยานิวัฒนา พบว่าเกษตรกรให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยพัฒนาอาชีพ และ ชุมชนแกนน้อย มีความสนใจและนำความคิด องค์ความรู้ และทักษะอาชีพ บางประการไปต่อยอดในพื้นที่ เช่น แนวคิดของการใช้การตลาดมาวางแผนการผลิต ผสมกับการทำวงล้อการผลิตทั้งปี ของการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเศษซาก ด้วยการทำปุ๋ยหมัก และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปสินค้าเกษตร

3. การพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิต ยังขาดในกลุ่มของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทั้งทางการศึกษา และการประกอบอาชีพเพื่อความมั่นคงในการดำเนินชีวิต

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณเกษตรกรโครงการหลวงแกนน้อย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการทำโครงการในครั้งนี้และการสนับสนุนโดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) สำหรับทุนอุดหนุนภายใต้โครงการทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ปี 2564 โครงการได้ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ หมายเลขรับรอง IRBCMRU 2021/135.19.10 วันที่ให้รับรอง 1 พฤศจิกายน 2564 และหนังสือแสดงการแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ ชื่อผลงาน ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดสถาบันการเงินชุมชน ทะเบียนข้อมูลเลขที่ ว1.009794 กรมทรัพย์สินทางปัญญา ณ วันที่ 13 มิถุนายน 2565 และหน่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อสังคมประจำพื้นที่ภาคเหนือตอนบน 1 (SID-N1) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ปี 2565 ซึ่งโครงการได้ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ หมายเลขรับรอง IRBCMRU 2022/123.21.06 วันที่ให้รับรอง 27 มิถุนายน 2565

เอกสารอ้างอิง

Aphichat P., Phramaha P., Srichad A., & Phramaha Phutchu S. (2022). Strengthening Economic Foundations to Enhance the Economy, Society and to Secure Income. *Journal of Arts Management*, 6(2), 932-948.

- Chaiyaphum A., & Krueanuan C. (2022). The Changes in Peasants Production Patterns and Adaptation in Kalasin Province: A Case Study of Nonburee Subdistrict, Sahatsakhan District, Kalasin Province. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal*. 11(1), 56-70.
- Committee on Agriculture and Cooperatives. (2021). *Impacts on the Thai Economy from Coronavirus Disease (COVID-19) and Recommendations for Driving the Development of the Agricultural Sector under the National Strategic Plan According to the Situation*. Secretariat of the Senate.
- Department of Disease Control. (2021). *Guidelines for the Prevention of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) for General Public and Risk Groups*. Ministry of Public Health.
- Equitable Education Fund. (2021). *Community-Based Innovation and Career Development Scholarships Year 2021*. <https://www.eef.or.th/fund/community-base-2564>.
- Kae Noi Royal Project Cooperative. (2020). *Annual Report Year 2020*. Kae Noi Royal Project Cooperative.
- Leerapan, B., Suphanchaima, R., Teekasap, P., Puntusavase, P., Jaichuen, W., Sornsrivichai, V., Thammawijaya, P., & Kaewkamjonchai, P. 2020. *Thailand's COVID-19 Integrated Systems Simulation Modeling (Research Report)*. Health Systems Research Institute.
- Noknoi, C. (2022). Guidelines for Self-development of SMEs Entrepreneurs to the New Normal. *Economics and Business Administration Journal, Thaksin University*. 14(2), 83-106.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2020). *Report on the Results of Economic and Social Development of the Country*. Office of the National Economic and Social Development Board.
- Pongwiritthon K. (2018). Development of Information System for Enhancing the Competency in the Competitiveness of Small and Medium Enterprises in Northern Region of Thailand. *WMS Journal of Management Walailak University*. 7(2), 47-63.
- Pongwiritthon R., & Kamjai K. (2018). Development of Information System for Components Assessment of Business Plan in Credit Risk Mitigation of SMEs in Thailand. *University of the Thai Chamber of Commerce Journal*. 38(4), 15-37.
- United Nations Office of Thailand. (2021). *A Decade of Action and Decade of Innovation*. <https://thailand.un.org/en/136290-decade-action-decade-innovatio>.